

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10155465>

Перезовова І. В.

*професор, доктор економічних наук,
завідувач кафедри підприємництва та маркетингу,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти та газу
<https://orcid.org/0000-0002-3878-802X>*

Філюк С. М.

*кандидат географічних наук, доцент,
завідувач кафедри туризмознавства і краєзнавства,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
<https://orcid.org/0000-0001-9714-7102>*

Зарічняк А. П.

*викладач кафедри туризмознавства і краєзнавства,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
<https://orcid.org/0000-0001-7191-6583>*

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА БЕЗПЕКУ СВІТОВОГО ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

JEL Classification: L83

SECTION “ECONOMIC”: Економіка

Анотація. У цій статті встановлено особливості впливу пандемії COVID-19 на безпеку світового туристично-рекреаційного потенціалу. Проаналізовано докризову структуру міжнародного туризму. Охарактеризовано ключові властивості туристичного продукту, що обумовили його чутливість до пандемії і супутніх обмежень. Досліджено особливості зміни динаміки кількості міжнародних туристичних прибуттів за період 2000-2020 років. Охарактеризовано нерівномірність шкоди для різних країн у зв'язку з впливом негативних наслідків пандемії COVID-19. Виділено країни, які зазнали найбільшого впливу туристської кризи на ВВП. Наголошено на феномені зростання ВВП за доходами туристичної галузі у окремих країнах унаслідок COVID-19 і на основі аналізу Індексу конкурентоспроможності подорожей та туризму охарактеризовано докризові показники цих країн. Здійснено ранжування країн, які зазнали найбільшого позитивного впливу туристської кризи на ВВП у 2020 р., за основними показниками розвитку міжнародного туризму у 2019 р. Наголошено, що проведене дослідження демонструє неоднозначність впливу пандемії COVID-19 на безпеку світового туристично-рекреаційного потенціалу. З одного боку у глобальному вимірі наслідки кризи для економіки стали очевидними. З іншого боку, окремі економіки краще справились з кризою і продемонстрували зростання прибутків від туристичної діяльності.

Ключові слова: пандемія, COVID-19, безпека, туристично-рекреаційний потенціал, криза.

Annotation. The key properties of the tourist product, which determined its sensitivity to the pandemic and related restrictions, are characterized. Peculiarities of changes in the

dynamics of the number of international tourist earnings in 2000-2020 have been studied. The unevenness of damage for different countries due to the impact of the negative consequences of the COVID-19 pandemic is characterized. The countries that were most affected by the tourism crisis on GDP are highlighted. The phenomenon of GDP growth by tourism industry revenues in certain countries as a result of COVID-19 is emphasized, and the pre-crisis indicators of these countries are characterized based on the analysis of the Travel and Tourism Competitiveness Index. The ranking of the countries that experienced the greatest positive impact of the tourism crisis on GDP in 2020 was carried out, according to the main indicators of the development of international tourism in 2019. It was emphasized that the conducted research demonstrates the ambiguity of the impact of the COVID-19 pandemic on the safety of the world's tourism and recreation potential. On the one hand, in the global dimension, the consequences of the crisis for the economy have become obvious. On the other hand, some economies coped better with the crisis and showed an increase in income from tourism activities. The global pandemic has had a significant impact on public policies on the availability of strategies to support vulnerable industries in conditions of poorly predictable crises. In addition, the pandemic has become an alarming signal for the modern economy regarding the need to better prepare for the conditions of the cessation of international travel of tourists and develop the potential of domestic tourism. The identified trends serve as a basis for further in-depth research into the reasons for the flexibility of the recall of the tourist and recreational potential of countries where positive dynamics of key tourism indicators were observed during the pandemic.

Keywords: pandemic, COVID-19, security, tourism and recreation potential, crisis.

Вступ

У другій декаді XXI століття глобальний туристично-рекреаційний потенціал демонстрував середньорічний темп зростання 4-5%, створював 8% світового ВВП та 10% зайнятості населення [1]. Такий динамічний розвиток пояснюється особливим системотвірним статусом туристично-рекреаційної галузі, яка у економічному аспекті виступає сполучною ланкою багатьох секторів економіки. У міру розвитку туристично-рекреаційної галузі в країні паралельно розвиваються транспортна інфраструктура, покращується телекомунікаційна система, дедалі більша увага з боку уряду та місцевого самоврядування приділяється екологічному стану рекреаційних та суміжних територій, покращенню інфраструктури, забезпеченню безпечних умов для туризму і відпочинку.

Пандемія COVID-19 привнесла фундаментальні зміни у практику ведення бізнесу у світовій туристично-рекреаційній індустрії. Спостерігались численні спроби віднайдення підприємствами суб'єктивно раціональних стратегій, відповідних новим умовам зовнішнього середовища, мінливій структурі і динаміці туристичного потоку, а також новим патернам поведінки споживачів.

Нині науковці усього світу докладають зусиль для вирішення проблем, які поставив COVID-19 перед різними науковими галузями точних і гуманітарних наук. У цій статті ми *маємо на меті* на основі ретроспективного аналізу тенденцій міжнародного туризму напередодні пандемії COVID-19 (2009-2019 рр.) та у постпандемійний період з метою ідентифікації впливу слабопрогнозованих криз медико-соціального характеру на динаміку сталості і розвитку складної системи туристично-рекреаційного потенціалу.

Емпіричною базою дослідження стали дані міждержавних порівнянь основних показників розвитку міжнародного рекреаційного туризму (індекс конкурентоспроможності подорожей та туризму, витрати на міжнародний туризм, доходи від міжнародного туризму, кількість міжнародних прибуттів (за методологією UNWTO – число зареєстрованих відвідувачів тієї чи іншої країни, які не є її резидентами, за певний проміжок часу [18]), прямий та загальний внесок міжнародного рекреаційного туризму у ВВП, інвестиції у туристичну індустрію), зокрема, за економіками, які у 2020 р. незважаючи на скорочення чистого імпорту туристичних послуг,

забезпечили приріст ВВП (перша десятка країн, у тому числі Україна). Дані для аналізу узяті зі світового репозитарію Кноема (Big Data).

Лідери рейтингу з позитивного впливу туристської кризи 2020 р. на ВВП мали середні та нижче середнього рейтинги за основними показниками розвитку міжнародного рекреаційного туризму у 2019 р.; при цьому країни, які замикають список, займали переважно лідируючі рядки рейтингу. Визначення причин виявленого протиріччя вимагає проведення додаткових досліджень національних туристичних індустрій з урахуванням прийнятих у цих країнах антиковідних стратегій та обмежень, взаємного «відкриття» кордонів із сусідніми країнами, впровадження нових протоколів туристської безпеки, зобов'язань щодо вакцинації та ін. У багатьох країнах, зокрема й Україні, зафіксовано потенціал відновлення доходів галузі, насамперед, за допомогою переорієнтації вихідних туристичних потоків на внутрішній ринок.

Отже, *метою статті* є встановити особливості впливу пандемії COVID-19 на безпеку світового туристично-рекреаційного потенціалу.

Результати

Туристично-рекреаційна індустрія - масштабна транснаціональна галузь економіки, що створює на національному рівні широкі можливості для збільшення доходної частини бюджетів, залучення валюти та інвестицій, зростання платоспроможного попиту, диверсифікації економіки та розвитку інфраструктури, створення робочих місць та підвищення рівня добробуту націй. Вона дає імпульс у розвиток більш ніж 50 галузей економіки; становить до 10% ВВП та всіх зайнятих у великих розвинених країнах, а в невеликих острівних державах її вага сягає третини національної економіки [2].

До 2020 р. міжнародний туризм, незважаючи на низькі темпи зростання економіки розвинених країн та геополітичну напруженість у низці регіонів світу, демонстрував значну стійкість, рекордні цифри зростання, суттєвий приріст туристично-рекреаційних доходів країн-лідерів. Так, за період 2009-2019 рр. річні сумарні туристичні доходи країн зросли в 1,67 рази (з 901 до 1507 млрд. дол. США), а міжнародні туристські прибуття - в 1,64 рази (з 892 до 1460 млн. осіб). Прогнози зростання галузі 2020 р. були оптимістичними – зростання на 3.8%, що більше ніж для галузей фінансових послуг, транспорту та промисловості [3, с. 93-112].

Однак, саме міжнародний туристично-рекреаційний потенціал продемонстрував значну уразливість до слабкопрогнозованих глобальних криз медико-санітарного характеру, зокрема, негативного впливу пандемії COVID-19 у зв'язку з введенням жорстких обмежень на переміщення громадян. За даними Всесвітньої туристичної організації ООН (UNWTO) 2020 р. став гіршим для рекреаційного туризму (та туризму взагалі) за всю історію спостережень, коли відносно 2019 р. кількість міжнародних прибуттів скоротилася на 1 млрд. (або 74%), експортні доходи від міжнародного туризму - на 1,3 трлн. дол. США, під загрозою опинилися від 100 до 120 млн. робочих місць, більшість з яких – у малому та середньому бізнесі; акції більшості туристичних компаній впали до багаторічних мінімумів [741]. Отже, спробуємо докладніше проаналізувати ситуацію з метою проявлення безпекових аспектів впливу COVID-19 на світовий туристично-рекреаційний потенціал.

Основними клієнтами туристично-рекреаційного бізнесу є туристи – особи, що відвідують країну (місце) тимчасового перебування у рекреаційних, лікувально-оздоровчих, духовно-просвітницьких, фізкультурно-спортивних та інших пов'язаних цілях.

Оскільки однією з базових характеристик туристичних продуктів є безпека, важливе значення для споживачів (туристів) у процесі споживання товарів та послуг туристського характеру має якість і безпечність туристично-рекреаційного потенціалу. Ці параметри пов'язані з якістю і споживчою цінністю товарів та сервісних послуг, дотриманням медико-санітарних правил встановлених Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) під час відпочинку [5]. Поряд з фізичною безпекою (захищеністю від насильства, природних чи техногенних катаклізмів, інших

ситуацій, які можуть ставити під загрозу життя і здоров'я туристів), відповідно до мети туризму і рекреації як діяльності, скерованої на оновлення людського потенціалу першочергового значення набувають медико-соціальні фактори безпеки.

Пандемія COVID-19 стала гуманітарною кризою в глобальному масштабі, що продовжує розповсюдження по всьому світу, наражаючи на систему охорони здоров'я безпрецедентного стресу в битві за порятунок життя людей. Масштаби трагедії збільшувались в міру поширення вірусу в основному в країнах з більш відкритими кордонами та вільним переміщенням людей, у зв'язку з суспільною недовірою до медицини, наявністю можливостей недотримання медико-санітарних правил тощо [5].

Разом з тим, дані ВООЗ підтверджують, що, незважаючи на соціально-економічну, політичну розвиненість, рівень суспільної правосвідомості у окремих країнах (США, країни Європи) спостерігалось динамічне поширення COVID-19. Така тенденція була пов'язана з незгодою суспільства до ізоляції та зміни вільного способу життя, що мало наслідком поширення ігнорування попереджень урядів та організацій охорони здоров'я. За окремими експертними оцінками, наслідки COVID-19 перевершили усі попередні світові кризи медико-соціального характеру та призвели до скорочення світового обсягу рекреаційного туризму на 39%. Повернення індустрії туризму до докризового стану (2019) очікується не раніше, ніж до 2023 [7].

За даними Всесвітньої туристичної організації UNWTO, міжнародний туризм скоротився за перші 10 місяців 2020 року більш ніж на 70%, до рівня 1990 року. Ключовими факторами скорочення стали обмеження на поїздки, побоювання споживачів, зменшення доходів населення через ізоляцію, а також медико-соціальні заходи запобігання масового скупчення людей та боротьби за стримування коронавірусної інфекції [8]. У 2020 році країни з розвинутою туристичною індустрією прийняли майже на 1 млрд. менше туристів, ніж за аналогічний період 2019 року [9] (рис. 2).

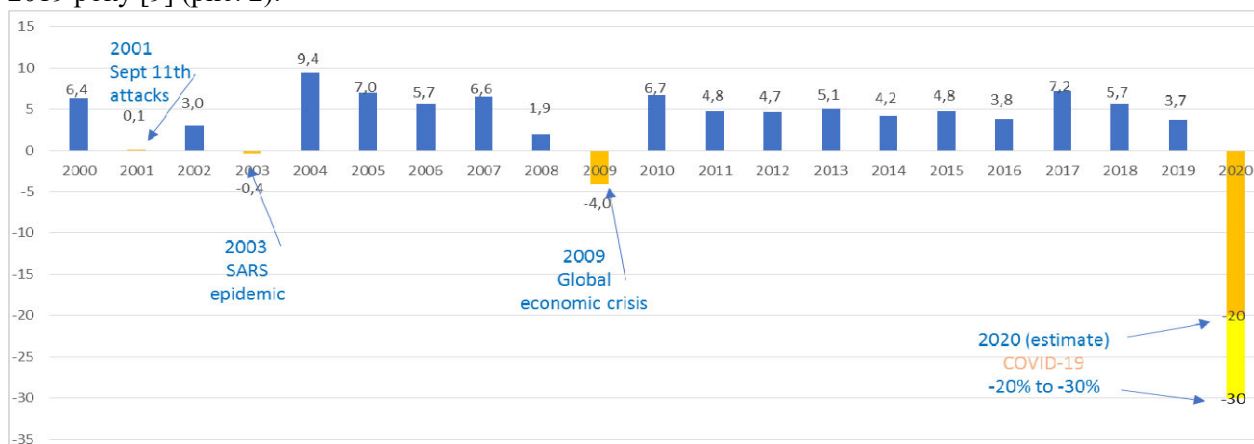

Рис. 2. Динаміка кількості міжнародних туристичних прибуттів 2000-2020 років
Джерело: складено за даними [10].

Слід визнати, що безпекові, іміджеві та економічні втрати туристично- рекреаційної галузі не залишились поза увагою творців політики. У багатьох країнах почалось своєчасне впровадження інноваційних технологій в туризмі та суміжних сферах, насамперед – у транспортній сфері, діяльність якої пов'язана зі скупченням великих мас людей. Зокрема, Іспанія однією з перших розробила та затвердила на державному рівні нові санітарні протоколи для туристичної сфери [12, с.401-405]. Влада Китаю ініціювала імплементацію технології розпізнавання обличчя – «Findface», лицьової біометрії, що встановлюються у місцях з великим скупченням людей. Серед можливостей технології анонсовано виявлення інфікованих осіб за допомогою нейромережі. На думку експертів, ця технологія є одним з найефективніших способів оперативного масового виявлення інфікованих [13].

У 2021 р. міжнародний ринок туристичних послуг зріс лише на 4%. Котирування акцій трійки провідних світових туристичних маркетплейсів (платформ електронної комерції) Booking Holdings Inc., Expedia Inc. та TripAdvisor Inc. після суттєвого провалу в I кварталі 2020 р. демонстрували нестабільність на тлі розвитку нових хвиль захворюваності на COVID-19 [14]. Темпи відновлення галузі залишалися повільними та нерівномірними у різних регіонах світу через різний ступінь обмежень на пересування, рівнів вакцинації та впевненості туристів. За прогнозами експертів UNWTO, кількість міжнародних прибуттів повернеться до рівня 2019 р. лише у 2024 р. чи пізніше [8].

За даними World Trade Statistical [15], у 2020 р. з 1,6 трлн. дол. США скорочення загального світового експорту послуг внаслідок впливу негативних наслідків пандемії COVID-19 близько 80% припало на міжнародний рекреаційний туризм. Разом з цим, шкода для різних країн була нерівномірною. Зі 106 країн, для яких у 2020 р. Міжнародний валютний фонд (IMF) опублікував дані про міжнародну торгівлю послугами за категоріями, 33 повідомили про скорочення чистого імпорту туристських послуг (вартість імпорту туристичних послуг за вирахуванням вартості експорту туристських послуг), але водночас продемонстрували більш високі темпи зростання ВВП (відповідно до методології системи національних рахунків IMF).

Для цілей подальшого дослідження ми розглядаємо експорт туристських послуг – вивезення з країни туристських вражень, яке супроводжується одночасним ввезенням грошей туристом у цю країну (наприклад, коли іноземні туристи здійснюють подорож до України, це стає експортом туристських послуг з економіки України).

Так, найбільше від туристської кризи в абсолютному вираженні виграли національні економіки Китаю, Німеччини, України, Великобританії та Австралії; у відносному вираженні скорочення чистого імпорту туристських послуг збільшило більш ніж на 1% ВВП семи країн (табл. 1). Для решти 73 країн криза галузі міжнародного рекреаційного туризму мала негативний вплив на національну економіку. В абсолютному вираженні найбільше постраждали Іспанія та Таїланд, втративши близько 40 млрд. дол. США чистого експорту туристських послуг; у відносному вираженні найбільші втрати зазнали малі острівні держави. Скорочення чистої експортної торгівлі туристськими послугами призвело до вражаючого зниження ВВП у Арубі, на Сейшельських островах та Багамах (38.61%, 28.9% та 25.76% відповідно [16]) (табл. 1).

Таблиця 1

Країни, які зазнали найбільшого впливу туристської кризи на ВВП (за доходами/збитками від туристичної галузі, дані 2020 р.)

Країна	Зміна ВВП, %
<i>Зафіксоване скорочення ВВП</i>	
Аруба	-38.61
Сейшельські острови	-28.90
Багами	-25.76
Чорногорія	-21.51
Кабо Верде	-17.68
Фіджі	-16.63
Беліз	-15.65
Грузія	-14.30
Камбоджа	-11.59
Хорватія	-9.36
<i>Зафіксоване зростання ВВП</i>	
Ірак	+2.39
Норвегія	+2.37
Україна	+1.74
Нігерія	+1.59
Сінгапур	+1.58
Лесото	+1.31

Росія	+1.28
Німеччина	+0.85
Китай	+0.70
Австралія	+0.68

Джерело: складено за даними [16].

Далі дослідження буде побудовано на вибірці країн, які найбільше виграли від туристської кризи в 2020 р., - це Ірак, Норвегія, Україна, Нігерія, Сінгапур, Лесото, Росія, Німеччина, Китай, Австралія. Для встановлення міри впливу на безпеку їх туристично-рекреаційного потенціалу ми скористаємось даними Індексу конкурентоспроможності подорожей та туризму (ТТСІ), розрахунок якого проводиться Всесвітнім економічним форумом (WEF) у співпраці з американською консалтинговою компанією Booz & Company, Міжнародною асоціацією повітряного транспорту (IATA), Міжнародним союзом охорони природи (IUCN), Всесвітньою туристичною організацією (UNWTO) радою з подорожей та туризму (WTTC) з використанням вихідних даних 136 країн. ТТСІ будується на основі оцінки 90 індикаторів (за інтервалом значень від 1 до 7), які згруповані у 14 ключові субіндекси (розраховуються як середньозважені значення індикаторів), а, у свою чергу, згруповані в 4 підіндекси: сприятливе середовище: бізнес-середовище, безпека, здоров'я та гігієна, людські та трудові ресурси, інформаційні технології; політика у галузі туризму та подорожей: міжнародна відкритість, пріоритетність галузі для країни, цінова конкурентоспроможність, екологічна стійкість; інфраструктура: інфраструктура наземного транспорту; інфраструктура повітряного транспорту; інфраструктура туризму; природні ресурси та культурна спадщина: природні ресурси, культурні ресурси та ділові поїздки [2].

ТТСІ формує цілісне та найбільш об'єктивне на сьогодні ретроспективне відображення загального стану світового туристично-рекреаційного потенціалу.

Відзначимо, що у докризовий період найкращі світові значення ТТСІ демонстрували Німеччина (3 місце у світі), Австралія (7 місце), Китай (13 місце), Сінгапур (17 місце), Норвегія (20 місце) та Україна (78 місце). Натомість Лесото та Нігерія перебували за межами ТОП-50 конкурентоспроможних у сфері туризму країн, займаючи відповідно 124 та 129 місця, табл. 2.

Таблиця 2

Докризовий ТТСІ досліджуваних країн

Країна	2011	2013	2015	2017	2019	Місце у рейтингу (2019)
Норвегія	4,98	4,95	4,52	4,64	4,60	20
Україна	3,87	3,98	3,70	3,50	3,70	78
Нігерія	3,09	3,14	2,79	2,82	2,80	129
Сінгапур	5,23	5,23	4,86	4,85	4,80	17
Лесото	2,95	2,89	2,82	2,84	3,00	124
Росія	4,23	4,16	4,08	4,15	4,30	39
Німеччина	5,50	5,39	5,22	5,28	5,40	3
Китай	4,47	4,45	4,54	4,72	4,90	13
Австралія	5,15	5,17	4,98	5,10	5,10	7

Джерело: складено за даними [2].

Статистичні дані та інформація дашбордів світового репозиторію Khoema, що дозволяють досліджувати основні показники розвитку міжнародного туризму десяти країн вибірки у докризовому періоді, зведені у табл. 3.

Світова п'ятірка країн, що найбільше в абсолютному вираженні заробляють на міжнародному туризмі, включає США, Францію, Таїланд, Німеччину та Італію – на них припадає 36,2% доходів. Серед досліджуваних країн значно більше за інших на міжнародному туризмі у 2019 р. заробили Німеччина, Австралія та Китай – всього 10,9% загальносвітових міжнародних туристичних доходів.

Таблиця 3

Основні показники розвитку міжнародного туризму країн вибірки у докризовому періоді
(2019 р.)

Країна	Витрати на міжнародний туризм, млрд. дол. США	Доходи від міжнародного туризму, млрд. дол. США	Кількість міжнародних прибутків, млн.	Прямий внесок міжнародного туризму в ВВП		Загальний внесок міжнародного туризму в ВВП, %	Інвестиції в туристичну індустрію, % від загального об'єму інвестицій в економіку
				у поточних цінах, млрд. дол. США	у відсотках		
Ірак	10,9	-	-	5,8	2,93	8,4	5,3
Норвегія	18,0	6,9	5,8	16,3	3,48	9,0	6,3
Україна	8,9	2,6	13,7	1,9	1,39	5,2	2,4
Нігерія	16,4	1,5	-	7,7	1,92	5,1	7,1
Сінгапур	-	-	19,1	14,2	4,0	10,0	21,1
Лесото	0,3	-	1,1	0,2	7,43	16,2	7,7
Росія	40,6	17,7	24,4	20,2	1,19	4,8	2,0
Німеччина	99,9	58,2	39,5	143,4	3,48	8,6	4,0
Китай	-	39,7	162,5	403,5	2,79	10,9	2,8
Австралія	41,4	47,9	9,56	43,6	3,02	10,9	5,3

Джерело: складено за даними [17].

Загальна кількість міжнародних прибуттів у світі в 2019 р. склала 1,46 млрд., з них на всі досліджувані країни разом взяті припадає 18,9% прибуттів. Найбільш відвідуваною країною є Китай (довідково: на топ-п'ятірку країн за цим показником світу (США, Китай, Іспанія, Мексика та Італія) припадає 33,0% міжнародних прибуттів).

Світовий прямий внесок міжнародного туризму у ВВП у поточних цінах (прямих витрат іноземних туристів у країні) у 2019 р. оцінювався у 2,88 трлн. дол. США. Лідером були США – 580,7 млрд. дол. США (20,1% прямого вкладу міжнародного туризму). Серед досліджуваних країн найбільший прямий внесок спостерігався у Китаї (403,5 млрд. дол. США) та Німеччині (143,4 млрд. дол. США), далі з великим відривом слідує Австралія.

Перше місце у світі за показником прямого вкладу міжнародного туризму у ВВП як частки від ВВП займає Макао (спеціальний адміністративний район Китаю) – 50,2%; до топ-5 країн також входять Мальдіви, Сейшельські острови, Багами, Сент-Кітс та Невіс. Серед досліджуваних країн найбільше залежні від міжнародного рекреаційного туризму Лесото (7,43%) та Сінгапур (4,0%).

За загальним вкладом міжнародного туризму у ВВП (прямий, опосередкований та індукований внесок іноземних туристів у країні) у досліджуваних країнах перше місце також займає Лесото (16,2%), далі – Китай та Австралія (по 10,9%) і Сінгапур (10,0%).

Перше місце у світі за обсягом інвестицій у туристичну індустрію (у відсотках від загального обсягу капіталовкладень у національну економіку) посідає Антигуа та Барбуда – 39,8%; до топ-5 країн також входять Сейшельські острови, Беліз, Чорногорія та Мальдіви. Серед досліджуваних країн найбільша частка вкладень відзначена у Сінгапурі (21,1%), а також Лесото та Нігерії (7,7% та 7,1% відповідно).

На наступному етапі дослідження значення показників табл. 1-3 проранжовані (від 1 до 10 за зменшенням значень показників) і представлені у вигляді матриці (табл. 4), де зеленим кольором виділені країни-лідери (що мають значення показників значно (20% і більше) вище середнього), червоним - країни-аутсайтери (що мають значення показників значно (20% і більше) нижче середнього), жовтим – країни, що займають серединне положення.

Проведене дослідження показало, що лідери рейтингу з позитивного впливу туристської кризи 2020 р., спричиненої негативними наслідками пандемії COVID-19, на ВВП – Ірак, Норвегія та Україна – мали середні та нижчі середніх рейтинги за основними показниками розвитку міжнародного туризму у 2019 р. водночас Німеччина, Китай та Австралія, які замикають список у табл. 2.1, за основними показниками розвитку міжнародного туризму у 2019 р. займали переважно лідируючі позиції рейтингу.

Визначення причин виявленого протиріччя вимагає проведення додаткових досліджень національних туристичних індустрій, з урахуванням прийнятих у даних країнах антиковідних стратегій і обмежень, «відкритості» їх кордонів, чисельності населення, зобов'язань з вакцинації та ін.

Висновки

Проведене дослідження демонструє неоднозначність впливу пандемії COVID-19 на безпеку світового туристично-рекреаційного потенціалу. З одного боку у глобальному вимірі наслідки кризи для економіки стали очевидними. З іншого боку, окремі економіки краще справились з кризою і продемонстрували зростання прибутків від туристичної діяльності.

Світова пандемія справила значний вплив на державні політики наявності стратегій підтримки уразливих галузей в умовах слабкопередбачуваних криз. Крім того, пандемія стала тривожним сигналом для сучасної економіки щодо необхідності краще готуватись до умов припинення міжнародного переміщення туристів і розвивати потенціал внутрішнього туризму.

Виявлені тенденції слугують підставою для подальшого поглибленого дослідження причин гнучкості відклику туристично-рекреаційного потенціалу країн, де спостерігалась позитивна динаміка ключових показників туризму у час пандемії.

Таблиця 4

Ранжування країн, які зазнали найбільшого позитивного впливу туристської кризи на ВВП у 2020 р., за основними показниками розвитку міжнародного туризму у 2019 р.

Країна	Зростання ВВП у період кризи 2020 р., %	ТССІ	Витрати на міжнародний туризм, млрд. дол. США	Доходи від міжнародного туризму, млрд. дол. США	Число міжнародних прибуттів, млн. людей	Прямий внесок міжнародного туризму у ВВП		Загальний внесок міжнародного туризму в ВВП, в відсотках	Інвестиції в туристичну індустрію, в відсотках від спільного обсягу інвестицій
						у поточних цінах, млрд. дол. США	у відсотках		
Ірак	1	-	6	-	-	8	6	7	5
Норвегія	2	5	4	5	7	5	4	5	4
Україна	3	7	7	6	5	9	9	8	9
Нігерія	4	9	5	7	-	7	8	9	3
Сінгапур	5	4	-	-	4	6	2	4	1
Лесото	6	8	8	-	8	10	1	1	2
Росія	7	6	3	4	3	4	10	10	10
Німеччина	8	1	1	1	2	2	3	6	7
Китай	9	3	-	3	1	1	7	2	8
Австралія	10	2	2	2	6	3	5	3	6

- немає даних

* без урахування даних Китаю

Джерело: складено за даними [17].

Список використаних джерел

1. План заходів на 2021 – 2023 роки з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Постанова Кабінету Міністрів 73 України від 12.05.2021 р. № 497-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/497-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.01.2023).
2. Travel & Tourism Competitiveness Report (2022). Кноема. URL: <https://knoema.com/WEFTTC2015/travel-tourism-competitiveness-report> (accessed on 12.02.2022).
3. Seraphin H., Gowreesunkar V.G., Platania M. Examining the Relationship between Residents' Level of Happiness and Supportiveness to Tourism Events: Winchester (UK) as a Case Study. *Journal of Tourismology*. 2019. no. 5 (2). pp. 93-112.
4. UNWTO. COVID-19 and Tourism. URL: <https://www.unwto.org/covid-19-and-tourism-2020>.
5. Голова ВООЗ назвав три умови для подолання пандемії COVID-19. URL: <https://suspilne.media/174979-golova-vooz-nazvav-tri-umovi-dla-podolanna-pandemii-covid-19/>
6. Форсайт COVID-19: аналіз хвиль захворюваності на COVID-19, викликаних варіантами Delta та Omicron вірусу SARS-CoV-2.
7. Tourism Economics (2020) Total Travel Industry Impact [Electronic resource]. URL: <https://www.ustravel.org/toolkit/covid-19-travel-industry-research> (reference date: 07.04.2021).
8. United Nations World Tourism Organization (2020) International Tourism Highlights. [Electronic resource]. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/> (reference date: 07.04.2021).
9. COMCEC (2019). Tourism Outlook. 2019. [Electronic resource]. URL: http://ebook.comcec.org/Kutuphane/Icerik/Yayinlar/Genel_Gorunum/Turizm/0utlook-2018/files/assets/basic-html/page-1.html# (reference date: 07.04.2021).
10. International Tourist Numbers Down 65% in First Half of 2020, UNWTO Reports. <https://www.unwto.org/news/international-tourist-numbers-down-65-in-first-half-of-2020-unwto-reports>
11. Tourism Industry COVID Risk Scoreboard: Travel & Tourism Held Hostage by Coronavirus (July 8, 2021) (2021). Кноема. URL: <https://knoema.com/infographics/ymomxcd/tourism-industry-covid-risk-scoreboard-travel-tourism-held-hostage-by-coronavirus>
12. Alrawadieh Z., Guttentag D., Cifci M., Cetin G. Budget and midrange hotel managers' perceptions of and responses to Airbnb. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. 2020. С. 401-405.
13. Recognizing Coronavirus: How Facial Biometrics Opposes Pandemic. URL: https://ntechlab.com/en_in/blog/2020/04/09/recognizing-coronavirus/
14. Davis, S.J., Liu, D. & Sheng, X.S. Stock Prices and Economic Activity in the Time of Coronavirus. *IMF Econ Rev* 70, 32–67 (2021). <https://doi.org/10.1057/s41308-021-00146-4>.
15. World Trade Statistical Review 2021. Geneva: World Trade Organization, 2021. 134 p. DOI: <https://doi.org/10.30875/604b3e6d-en>
16. International Tourism in 2020: Thirty Winners and Seventy Losers (July 2, 2021). Кноема. URL: <https://knoema.com/infographics/dbjbscc/international-tourism-in-2020-thirty-winners-and-seventy-loser>
17. Кноема. World Data Atlas. Tourism. 2019. URL: <https://knoema.com/ATLAS>
18. Король О. Д. Міжнародні туристичні прибуття та доходи від іноземного туризму: загальносвітова динаміка та аналіз за країнами. *Вісник ОНУ*. 2017. Т.22. Вип.2. URL: <http://visgeo.onu.edu.ua/article/view/120897/115833>